

Zlatica Plašienková

S odstupom času

С перспективы времени

Súčasný podoby filozofovania a filozofie v Poľsku.

Rudolf Dupkala (ed.), Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis, Filozofický zborník 15 (AFPh UP 64/146), Séria: Prešovské prednášky I. Filozofická fakulta PU v Prešove, Prešov 2002 (Preložili: I. Škodová, Z. Tomková, J. Udíková, G. Zoričáková) ss. 110

Už predslov recenzovanej publikácie z pera R. Dupkalu vypovedá o bohatej histórii filozofickej reflexie poľskej filozofie na Slovensku. Jej počiatky siahajú až do 19. storočia a môžeme ich dokladovať predovšetkým tvorbou predstaviteľov štúrovej generácie (L. Štúr, J. M. Hurban, M.M. Hodža, S.B. Hroboň a iní). Sprostredkovanie poľskej filozofie pokračovalo aj v 20. storočí a v bývalom Československu (či už pred alebo aj po druhej svetovej vojne) – ako poukazuje R. Dupkala – „poľská filozofia sa dostáva do viacerých českých a slovenských »učebníc« dejín filozofie“ (s. 7).

Výrazné reflektovanie poľskej filozofie zaznamenávame aj po rozpade spoločného štátu Čechov a Slovákov (01.01.1993), a to najmä „vdďaka prekladom viacerých prác poľských autorov do slovenčiny, resp. češtiny“ (s. 7). R. Dupkala ich v predslove recenzovanej publikácie starostlivo triedi a uvádza. Vymenovanie týchto významných prekladových titulov do roku 2002 je naozaj rozsiahle,

ale nedá mi, aby som pre úplnosť nerozšírila tento prehľad aj o ďalšie významné monografie, ktoré si získali na Slovensku veľkú odozvu. Stačí spomenúť napríklad významnú publikáciu T. Ślipka: *Hranice života. Dilemy súčasnej bioetiky* (preklad: A. Capiak; Dobrá kniha, Bratislava 1998) alebo tiež český preklad monografie H. Skolimowskiego: *Účastná mysl. Nová teorie poznání a vesmíru* (preklad D. Micka; Mladá fronta, Praha 2001) či slovenský preklad práce A. Kiepas: *Človek a dilemy filozofie techniky* (preklad V. Švec; Aprint, Žiar nad Hronom 2002). Po 2002 roku sa objavili aj ďalšie tituly.

Záujem slovenských čitateľov o poľskú filozofiu neustále narastá a jeho svedectvom je nielen recenzovanie a reakcia slovenskej filozofickej obce na uvedené preklady poľskej proveniencie, ale tiež neustále intenzívnejšia osobná a inštitucionálna spolupráca slovenských a poľských filozofických pracovísk. Výsledkami takýchto aktivít sú za posledné desaťročie zrealizované viaceré medziná-

rodné vedecké konferencie, ale aj špeciálne zamerané slovensko-poľské konferencie, ktorých iniciátormi boli v ostatnom období najmä SFZ pri SAV (Slovenské filozofické združenie pri Slovenskej akadémii vied) a PTF (Polskie Towarzystwo Filozoficzne), ako aj niektoré konkrétne filozofické pracoviská. Tieto veľmi úspešné slovensko-poľské konferencie sa uskutočnili tak v Poľsku (v roku 2007 napríklad v Bielsku-Białej), ako aj na Slovensku (v 2008 r. v Smoleniciach).

Treba však dodať, že nezanedbateľnou súčasťou vzájomnej slovenskej a poľskej spolupráce sú aktivity pri realizácii spoločných grantových projektov, ako aj vedecko-pedagogické pobyty slovenských filozofiek a filozofov na pracoviskách v Poľsku a poľských zasa na Slovensku.

Vyústením jednej z posledných podobných aktivít je aj minuloročná publikácia pod názvom *Z poľskej a slovenskej tvorby (Z twórczości słowackiej i polskiej)* (ved. redakcia Z. Plašienková, B. Szotek, preklad: B. Szubert, Z. Plašienková; Bratislava – Katowice 2007), ktorá je výsledkom dlhoročnej spolupráce Katedry filozofie a dejín filozofie FiF Univerzity Komenského v Bratislave a Instytutu Filozofii UŚ v Katowicach.

S odstupom času treba ale priznať, že prvou publikáciou svojho druhu, ktorá odštartovala takýto typ publikácií a ktorá prezentovala tvorbu poľských filozofov v podobe publikovaných prednášok na inštitucionalizovanej pôde filozofického pracoviska na Slovensku, je práve recenzo-

vaná kniha *Súčasný podoby filozofovania a filozofie v Poľsku*.

Jej obsahový rámec tvorí päť prednášok od štyroch významných poľských filozofov: A.L. Zachariasza, Cz. Głombika, J. Bańki (2 prednášky) a W. Sztumskiego. Ich prednášky odzneli počas pobytu v dňoch 11–14.10.1999 na Katedre filozofie Filozofickej fakulty PU v Prešove. Súhrnne by sme príspevky týchto poľských filozofov mohli nazvať *prešovskými prednáškami*, pretože lokálne sa viažu práve na pobyt v Prešove. Treba ale poznamenať, že ich publikovaním si našli svoju cestu k širšej slovenskej čitateľskej obci, ktorá tým získala možnosť oboznámiť sa s niektorými súčasnými podobami filozofie a filozofovania v susednej krajine.

Prednáška prof. dra hab. A.L. Zachariasza, autora mnohých vynikajúcich prác z oblasti filozofie, teórie poznania, teórie kultúry, filozofie činnosti a filozofie človeka, pod názvom *Filozofia v Poľsku – aktuálny stav a perspektívy* (s. 11–27), zasvätené uvádza čitateľa nielen do aktuálneho prehľadu a perspektív stavu dnešnej filozofie v Poľsku, ale približuje aj historický vývoj, bohatú tradíciu, hlavné smery a významné centrá poľskej filozofie, ktorej počiatky kladie až do 13. storočia a spája s tvorbou Witelona (na území Sliezska). Čitateľ tak získava komplexný obraz o poľskej filozofii, resp. o filozofii v Poľsku a dozvedá sa aj odpoveď na otázku: *Akú filozofiu potrebujú Poliaci?*, ktorá môže byť zodpovedaná iba v rámci ďalšej zásadnej otázky: *Akú filozofiu potrebuje*

súčasný človek? Podľa prof. A.L. Zachariasza môže ísť iba o takú filozofiu, ktorej úlohou je: „Pochopiť svet v perspektíve ľudského bytia“, čo zároveň znamená „pochopiť človeka vzhľadom na jeho miesto vo svete“ a tiež „pochopiť bytie v jeho objektívnom rozmere nezávislom na jeho ľudských činnostiach, ako aj v rozmere, ktorý je výsledkom týchto činností“ (s. 27). Dôkazom toho, že autor berie túto výpoveď vážne, je skutočnosť, že on sám je tvorcom takej koncepcie filozofie, ktorej základom je kategória *činnosti*.

Druhá publikovaná prednáška prof. dra hab. Cz. Głombika, špecialistu na novovekú filozofiu, ale tiež poľskú filozofiu 19. a 20. storočia, a to najmä v súvislosti s novoscholastikou, novotomizmom a fenomenológiou, nesie názov *Od neoscholastiky k novotomizmu (Z novších dejín katolíckej filozofie v Poľsku)* (s. 29–57). Uvádza čitateľa do viac ako storočnej tradície katolíckej filozofie v Poľsku, jej dominantných iniciatív a hlavných prúdov. Poukazuje pritom na veľmi zaujímavú skutočnosť, a to, že kým do druhej svetovej vojny „mala novoscholastika aj novotomizmus v Poľsku významných predstaviteľov takmer výlučne v kruhoch duchovenstva (...) koncom tridsiatych rokov sa objavili prví laickí filozofi – katolíci (...)“ (s. 30). Autor detailne analyzuje tematizáciu problematiky, zámery a rôzne fázy či generačné pokolenia, nadväznosti a rozdiely, s ktorými sa môžeme stretnúť v rámci novoscholastického, novotomistického,

ale aj povojnového tomistického prúdu katolíckej filozofie v Poľsku.

Nasledujúce dve prednášky prof. dr hab. J. Bańka, tvorcu filozofie recentizmu a eutifroniky majú aj typické názvy: *Recentivizmus ako filozofovanie s „duchom času“* (s. 59–68) a *Charakter recentivistickej metódy vo vede a vo filozofii* (s. 69–85). Čitateľ sa v nich oboznámi s ontologickými, logickými, epistemologickými, etickými i estetickými aspektami filozofie recentizmu, ktorá je založená na východiskovom chápaní času a najmä vlastnosti, ktorá je spojená s jeho delením a ktorú autor nazýva *chvíľkovosť*. Táto označuje „chvíľkovú realitu“ či „chvíľkovú prítomnosť“ (*recens*), pričom práve ona je základom filozofie recentizmu. Táto filozofia si vyžiadala – ako zdôrazňuje J. Bańka – aj rozpracovanie nových pojmov a nových metód, pričom „jednou z nich je tzv. metóda *a recentiori*“ (s. 69), ktorej charakter autor dôsledne približuje, aby poukázal na možnosti vytvorenia metodológie recentizmu.

Posledným autorom publikovanej prednášky *K otázke chápania pojmu jestvovanie (istnienie)* (s. 87–102) je prof. dr hab. W. Sztumski, ktorého hlavnou oblasťou záujmu je filozofia prírody, filozofia vedy a techniky, metodológia a najmä ekofilozofia, v rámci ktorej rozpracoval aj na Slovensku známu koncepciu environmentalizmu. Vo svojej prednáške sa ani ju, ani iné podoby ekofilozofie v Poľsku autor nepokúša prioritne objasniť (tu sa môj názor podstatne líši od názoru R. Dupkalu, ktorý vo

svojom úvode tvrdí, že autor v texte exponuje miesto a význam ekofilozofie v Poľsku), dotýka sa jej podľa mňa iba okrajovo, keď hovorí o chápaní prírodného a umelého ekosystému (s. 87), pretože svoju pozornosť (v tejto súvislosti) zamerlal predovšetkým na mnohovýznamný, diskutabilný a kontroverzný pojem jestvovanie (v zmysle existencie). Autor dokonca tvrdí, že spor o pojem „jestvovanie“ je tým, „čím sa filozofické pohľady a systémy zásadne a definitívne odlišujú“ (s. 87), a nie je to spor o prvotnosť hmoty alebo vedomia. Tento spor je totiž závislý od toho, ako chápeme jestvovanie jedného i druhého. Touto optikou tak autor vnáša do tradičnej problematiky nové a podnetné otázky, ktoré nútia čitateľa nanovo sa nimi zaoberať.

Publikácia vhodným spôsobom uvádza aj krátke siluety autorov, ktoré zachytávajú ich stručný profesionálny profil, najvýznamnejšiu tvorbu a miesto pôsobenia. Tým čitateľ získava plastickejší obraz o autoroch a ich filozofickej činnosti. To, čo ale čitateľ danej publikácie, žiaľ, nezíska, je dobrý čitateľský dojem zo slovenských prekladov (vrátane nesprávnych štylistických formulácií a množstva gramatických chýb). Podpísala sa na tom pravdepodobne iná odborná špecializácia prekladateľiek, ktorá zjavne nie je z oblasti filozofie,

pretože význam mnohých filozofických termínov a jazykových nuansov poľských pojmov prekladateľkám veľmi často unikol (najčastejšie ide napríklad o zámenu poľských termínov *istota* vo význame podstaty za bytosť, *podmiot* vo význame subjektu za podmet, *jednostka* vo význame jedinca (jednotlivca, individua) za jednotku, *próba* vo význame pokusu za skúšku, *samowiedza* vo význame sebapoznania za samovedomosť a mnoho, mnoho ďalších, vzbudzujúcich až tragikomický úsmev). Tento nedostatok je v knihe miestami zvýraznený dokonca celkovým nepochopením odborného textu, ktorý je azda najvypuklejší v preklade prednášky prof. Sztumského, a to v časti venovanej rozdielu medzi materialistami a spiritualistami (s. 97). Takýmto nedostatkom by sa v budúcnosti mali prekladateľky určite vyhnúť, *resp.* by ich redaktori, editori či recenzenti mali na to prinajmenšom upozorniť.

Keď odhliadneme od tohto „pionierskeho“ prekladateľského kroku, môžem s radosťou doložiť, že publikácia predstavuje jeden z prvých, ale veľmi významných súčasných krokov na ceste intenzívne sa rozvíjajúcej slovenskej a poľskej filozofickej spolupráce aj v rámci publikačnej tvorby.